

Niniejszy dokument nie stanowi doręczenia w trybie art. 15 zzs⁹ ust. 2 ustawy COVID-19 (Dz.U.2021, poz. 1842)

Sygn. akt I ACa 1261/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 września 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Andrzej Żelazowski
Protokolant:	Iwona Mrazek

po rozpoznaniu w dniu 9 września 2022 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa (...) S.A. w T.

przeciwko A. Z. (1)

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 19 czerwca 2021 r. sygn. akt I C 1527/16

1. **oddala apelację;**

2. **odstępuje od obciążania pozwanej kosztami postępowania apelacyjnego;**

3. **przyznaje adwokat K. B. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Krakowie kwotę 8.100 zł (osiem tysięcy sto złotych) w tym podatek od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanej w postępowaniu apelacyjnym.**

SSA Andrzej Żelazowski

Sygn. akt I ACa 1261/21

UZASADNIENIE

wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 września 2022 r.

Zaskarżonym wyrokiem, w uwzględnieniu powództwa, Sąd Okręgowy w Krakowie:

1. uznał za bezskuteczną w stosunku do strony powodowej (...) S.A. w T. umowę ustanowienia hipoteki łącznej do kwoty 2.000.000 zł na przysługującym Przedsiębiorstwu (...) sp. z o.o. z siedzibą w K. na nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...), zawartej w dniu 31 sierpnia 2011 r. pomiędzy Przedsiębiorstwem (...) sp. z o.o. a pozwaną A. Z. (1)

na zabezpieczenie roszczeń pozwanej wobec Przedsiębiorstwa (...) sp. z o.o. z tytułu poręczenia przez tę spółkę weksla z dnia 30 czerwca 2011 r. wystawionego przez (...) sp. z o.o. na zabezpieczenie spłaty pożyczki (akt ustanowienia hipoteki sporządzony w dniu 31-08-2011 przed notariuszem M. S., Rep (...)- celem dochodzenia części wierzytelności strony powodowej wobec Przedsiębiorstwa (...) sp. z o.o. wynikającej z nakazu zapłaty wydanego przez Sąd Okręgowy w K.w dniu 16 września 2011 r. w sprawie o sygn. akt (...) tj. kwoty 750.000 zł.;

2. oddalił powództwo w pozostałej części;

3. zniósł koszty postępowania wzajemnie pomiędzy stronami;

4. przyznał od Skarbu Państwa Sądowi Okręgowemu w Krakowie na rzecz adw. K. B. kwotę 8856 tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu.

W oparciu o zgromadzone w sprawie materiały dowodowe Sąd I instancji ustalił, iż w dniu 20 stycznia 2003 r. Rafineria (...) S.A. z siedzibą w T. (późniejsza nazwa spółki: (...) S.A.) zawarła z (...) sp. z o.o. umowę sprzedaży paliw. Strony uzgodniły, że płatność za dostarczane paliwo mogła być odraczana. Nadto sprzedający udzielił kupującemu kredytu kupieckiego w wysokości 500.000 zł. Na zabezpieczenie zapłaty za dostawy z odroczonym terminem płatności (...) sp. z o.o. wystawiła w dniu zawarcia umowy na rzecz Rafinerii (...) S.A. weksel in blanco, poręczony przez A. Z. (2) oraz Przedsiębiorstwo (...) sp. z o.o., w imieniu którego działał A. Z. (2). W deklaracji wekslowej złożonej wraz z wekslem, podpisanej przez wystawcę i poręczycieli, wskazano że:

- weksel stanowi zabezpieczenie roszczeń z tytułu zakupów w Rafinerii (...) S.A. produktów naftowych,

- Rafineria (...) S.A. ma prawo wypełnić go w każdym czasie w przypadku niedotrzymania umownych terminów płatności lub zalegania ze spłatą jakichkolwiek zobowiązań wobec Rafinerii (...) S.A. do sumy odpowiadającej zadłużeniu spółki (...) sp. z o.o. wobec Rafinerii (...) S.A. łącznie z odsetkami ustawowymi;

- Rafineria (...) S.A. ma prawo opatrzyć weksel datą płatności według własnego uznania, oznaczyć domicyliata oraz uzupełnić go brakującymi elementami.

Sąd Okręgowy dostrzegł, że w dacie wystawienia i poręczenia weksla kapitał zakładowy spółkę (...) sp. z o.o. wynosił 300.000 zł, a jej wspólnikami byli A. Z. (2), któremu przysługiwało 8 udziałów w łącznej wysokości 200.000 zł oraz A. Z. (1), której przysługiwały 4 udziały o łącznej wartości 100.000 zł.

Od dnia 14 marca 2003 r. wartość kredytu kupieckiego z umowy sprzedaży paliw została powiększona do kwoty 2.000.000 zł, a od dnia 12 czerwca 2003 r. – do kwoty 2.500.000 zł. Nastąpiło to na skutek podpisania kolejnych wersji załącznika nr (...) do umowy z dnia 12-06-2003r. Nie były wystawiane kolejne weksle.

W toku współpracy między Rafinerią (...) S.A. a (...) sp. z o.o. dochodziło do dużych opóźnień w płatnościach za paliwo, sięgających kilku - kilkunastu milionów złotych. Strony zawierały liczne porozumienia mające uregulować spłatę zobowiązań przez (...) sp. z o.o. Ostatnie takie porozumienie zostało zawarte w dniu 18 stycznia 2011 r. Na dzień jego zawarcia zadłużenie (...) sp. z o.o. względem Rafinerii (...) S.A. wynosiło 8.644.633,21 zł należności głównej oraz 1.955.631,09 zł odsetek.

Sąd I instancji poczynił także ustalenia, iż A. Z. (1) jest (...) sp. z o.o. od 1993 r.; nadto pracowała w spółce na stanowisku dyrektora ekonomicznego. W tym samym charakterze pozwana pracowała w spółce (...) sp. z o.o., w której pełniła również funkcję prokurenta. Uczestniczyła w negocjowaniu warunków umowy sprzedaży paliw z dnia 20 stycznia 2003 r. W trakcie trwania współpracy pomiędzy Rafinerią (...) S.A. i (...) sp. z o.o. pozwana brała udział w licznych spotkaniach pomiędzy przedstawicielami spółek, dotyczącymi wykonywania umowy oraz zaległości (...) sp. z o.o. w płatnościach za paliwo.

Jak dalej wywodził Sąd Okręgowy, w dniu 24 sierpnia 2011 r. odbyło się spotkanie, w którym uczestniczyli przedstawiciele Rafinerii (...) S.A. oraz A. Z. (2), który pełnił w tamtym czasie funkcję prezesa zarządu uprawnionego

do samodzielnego reprezentowania spółki zarówno w spółce (...) sp. z o.o., jak i w spółce PW (...) sp. z o.o. W spotkaniu nie uczestniczyła A. Z. (1). W związku z niewywiązywaniem się (...) sp. z o.o. z uzgodnień co do spłaty zadłużenia zawartych w porozumieniu z dnia 18 stycznia 2011 r., przedstawiciele Rafinerii (...) S.A. wręczyli A. Z. (2) oświadczenie o wypowiedzeniu porozumienia, poinformowali go o wypełnieniu weksla in blanco wystawionego w dniu 30 stycznia 2003 r. na kwotę w wysokości 10.415.980,14 zł oraz wręczyli mu pisma z wezwaniem spółki (...) sp. z o.o. i (...) sp. z o.o. do wykupu weksla i zapłaty kwoty 10.415.980,14 zł; A. Z. (2) okazano przy tym kserokopię wypełnionego weksla. A. Z. (2) odmówił przyjęcia w/w pism, a następnie poinformował pozwaną o tym, że podczas spotkania w dniu 24 sierpnia 2011 r. Rafineria (...) S.A. wypowiedziała spółce (...) sp. z o.o. porozumienie z dnia 18 stycznia 2011 r., jak również o tym, że doszło do wypełnienia weksla in blanco i wezwania spółkę (...) sp. z o.o. do jego wykupu.

Dnia 29 sierpnia 2011 r. (...) sp. z o.o. złożyła odpowiedź na wezwanie do zapłaty wystosowane przez Rafinerię (...) S.A. w dniu 25 sierpnia 2011 r., kwestionując istnienie zobowiązania z weksla. W tym samym dniu spółka (...) sp. z o.o. złożyła do Rafinerii (...) S.A. pismo, w którym kwestionowała ważność udzielonego przez nią poręczenia wekslowego.

Następnie Sąd I instancji wykazywał, iż w dniu 4 grudnia 2004 r. (...) sp. z o.o. z siedzibą w K. zawarła z A. S. umowę pożyczki. Łączna kwota pożyczki udzielonej przez pozwaną na rzecz spółki wyniosła 1.452.000 zł i była wypłacana w transzach w latach 2004-2009. Na przestrzeni lat 2010-2011 pozwana kilkakrotnie wzywała (...) sp. z o.o. do spłaty pożyczki (pisma z dnia 1 czerwca 2010 r., 15 grudnia 2010 r. oraz 8 kwietnia 2011 r.), jak również prosiła o ustanowienie zabezpieczenia jej spłaty (m.in. w piśmie z dnia 8 kwietnia 2011 r. pozwana zażądała od spółki ustanowienia zabezpieczenia rzeczowego). Część pożyczki w kwocie 152.000 zł została przez spółkę spłacona poprzez przeniesienie na pozwaną w latach 2010-2011 własności dwóch samochodów osobowych marki B.. Z kolei w dniu 30 czerwca 2011 r. spółka wystawiła pozwanej weksel na kwotę 1.300.000 zł na zabezpieczenie roszczeń wynikających z umowy pożyczki, który to weksel został zabezpieczony poręczeniem wekslowym udzielonym przez spółkę (...) sp. z o.o.

Dnia 31 sierpnia 2011 r. (...) sp. z o.o., w imieniu którego działał prezes zarządu A. Z. (2), ustanowiła na rzecz pozwanej hipotekę łączną do kwoty 2.000.000 zł na przysługującym spółce spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu nr (...) położonym w budynku przy ul. (...) w K., objętym księgą wieczystą o numerze (...) oraz prawie własności nieruchomości położonej w K. przy ul. (...), objętej księgą wieczystą nr (...), na zabezpieczenie spłaty pożyczki w kwocie 1.300.000 zł, odsetek, a także kosztów egzekucji, z terminem zapłaty do 14 dni od pisemnego wezwania do zapłaty.

Sąd I instancji ustalił też, że w momencie ustanowienia hipoteki na rzecz pozwanej nieruchomości położona w K. przy ul. (...) obciążona była:

- hipoteką umowną kaucyjną do kwoty 2.500.000 zł ustanowioną na rzecz (...) sp. z o.o. z siedzibą w W. na zabezpieczenie wierzytelności;
- hipoteką umowną kaucyjną do kwoty 2.500.000 zł ustanowioną na rzecz (...) sp. z o.o. z siedzibą w W. na zabezpieczenie wierzytelności z tytułu poręczenia przez spółkę (...) sp. z o.o. za weksel in blanco wystawiony przez spółkę (...) sp. z o.o.;
- hipoteką umowną kaucyjną do kwoty 1.000.000 zł ustanowioną na rzecz (...) sp. z o.o. z siedzibą w W. na zabezpieczenie wierzytelności z tytułu poręczenia przez spółkę (...) sp. z o.o. za weksel in blanco wystawiony przez spółkę (...) sp. z o.o.

Spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu nr (...) położonego w budynku przy ul. (...) w K. było zaś wolne od wszelkich praw i roszczeń osób trzecich. Na podstawie umowy sprzedaży wierzytelności z dnia 30 grudnia 2015 r. zmienionej aneksem z dnia 14 marca 2016 r. obydwie hipoteki umowne kaucyjne do kwoty 2.500.000 zł zostały przeniesione przez (...) sp. z o.o. z siedzibą w W. na rzecz (...) (spółka akcyjna) z siedzibą w S.. Hipoteka umowna kaucyjna do kwoty 1.000.000 zł została zaś przeniesiona przez (...) sp. z o.o. z siedzibą w W. na rzecz (...) sp. z o.o. z siedzibą w T..

W dniu 31 sierpnia 2011 r. poza nieruchomością położoną w K. przy ul. (...) oraz spółdzielczym prawem własnościowym do lokalu nr (...) położonego przy ul. (...) w K. spółka (...) sp. z o.o. posiadała majątek w postaci wyposażenia lokalu biurowego o łącznej wartości ok. 20.000 zł.

Nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z dnia 16 września 2011 r. wydanym w sprawie prowadzonej pod sygn. akt (...) Sąd Okręgowy w K.nakazał pozwanym (...) sp. z o.o., (...) sp. z o.o. oraz A. Z. (3), aby zapłacili solidarnie na rzecz strony powodowej Rafinerii (...) S.A. kwotę 10.415.980,14 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 2 września 2011 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 32.217 zł tytułem kosztów procesu. Wyrokiem częściowym z dnia 20 września 2013 r. wydanym w sprawie prowadzonej pod sygn. akt (...) Sąd Okręgowy w Krakowie utrzymał w mocy nakaz zapłaty wydany w sprawie(...)w stosunku do pozwanych(...) sp. z o.o. oraz A. Z. (2). Wyrokiem z dnia 19 marca 2014 r. wydanym w sprawie o sygn. akt(...) Sąd Apelacyjny w K.oddał apelację pozwanych od wyroku częściowego w sprawie (...).Wyrokiem z dnia 28 maja 2015 r. wydanym w sprawie prowadzonej pod sygn. akt (...) Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego w K.w sprawie (...).

Pozwani opierali środki zaskarżenia składane w powyższych sprawach na zarzucie, że weksel in blanco z dnia 30 stycznia 2003 r. został wystawiony jedynie na zabezpieczenie roszczeń związanych z kredytem kupieckim na kwotę 500.000 zł, udzielonym na mocy umowy z dnia 20 stycznia 2003 r. i nie mógł być wypełniony na kwotę przewyższająca wartość kredytu kupieckiego. Nadto w ocenie pozwanych roszczenia z umowy z dnia 20 stycznia 2003 r. uległy umorzeniu z uwagi na dokonanie odnowienia stosunku prawnego wynikającego z umowy na mocy porozumienia z dnia 18 stycznia 2011 r. Podnosili również, że poręczenie wekslowe udzielone przez spółkę (...) sp. z o.o. było nieważne, ponieważ w myśl przepisów k.s.h. obowiązujących w dniu wystawienia weksla do zaciągnięcia zobowiązania przekraczającego dwukrotność kapitału zakładowego spółki konieczne było podjęcie uchwały wspólników spółki wyrażającej zgodę na zaciągnięcie takiego zobowiązania, a taka uchwała nigdy nie została podjęta. Ich argumentacja nie została jednak podzielona przez sądy.

Postanowieniem z dnia 20 stycznia 2012 r. wydanym w sprawie prowadzonej pod sygn. akt (...) Sad Rejonowy dla K. w K. ogłosił upadłość spółki (...) sp. z o.o. obejmującą likwidację jej majątku. W postępowaniu upadłościowym A. Z. (1) zgłosiła wierzytelność przysługującą jej względem spółki z tytułu umowy pożyczki z dnia 4 grudnia 2004 r. Wierzytelność została wpisana na listę wierzytelności upadłej spółki.

W dniu 5 kwietnia 2013 r. (...) sp. z o.o. złożyła do Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym dla K. w K. M. L. wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko dłużnikowi (...) sp. z o.o. celem ściągnięcia należności w kwocie 888.236,42 zł tytułem należności głównej wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2012 r., jednak do kwoty nie wyższej niż 1.000.000 zł do dnia zapłaty, stwierdzonej aktem notarialnym poddania się egzekucji rep. (...), sporządzonym przed notariuszem S. B. w Kancelarii Notarialnej w K. przy ul. (...), opatrzonym klauzulą wykonalności w dniu 31 grudnia 2012 r.

Wierzyciel wniósł o skierowanie egzekucji w pierwszej kolejności do nieruchomości dłużnika, dla której Sąd Rejonowy dla K. w K.prowadzi księgę wieczystą o numerze (...), na której została ustanowiona hipoteka kaucyjna do kwoty 1.000.000 zł na zabezpieczenie tej samej wierzytelności, z której dłużnik poddał się egzekucji na podstawie notarialnego aktu poddania się egzekucji.

Następnie doszło do zmiany wierzyciela, w miejsce poprzedniego w księdze wieczystej w dziale IV wpisany został (...) Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.

W dniu 30 maja 2017 r. (...) (spółka akcyjna) z siedzibą w S. (na którą przeszły prawa wierzyciela PW (...) sp. z o.o. – spółki (...) sp. z o.o. z siedzibą w W.) złożyła do Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym dla K. w K. M. L. wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko dłużnikowi(...) sp. z o.o. celem ściągnięcia należności w kwocie:

- 276.750 zł tytułem należności głównej wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2012 r. do kwoty nie wyższej niż 2.500.000 zł do dnia zapłaty;

- 187 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania,

stwierdzonej aktem notarialnym poddania się egzekucji z dnia 9 kwietnia 2009 r., rep. (...), sporządzonym przed notariuszem S. W. w Kancelarii Notarialnej w K. przy ul. (...), zmienionym w dniu 14 kwietnia 2009 r. i opatrzonym klauzulą wykonalności w dniu 13 kwietnia 2017 r.

Wierzyciel wniósł o skierowanie egzekucji w pierwszej kolejności do nieruchomości dłużnika, dla której Sąd Rejonowy dla K. w K. prowadzi księgę wieczystą o numerze (...), na której została ustanowiona hipoteka kaucyjna do kwoty 2.500.000 zł na zabezpieczenie tej samej wierzytelności, z której dłużnik poddał się egzekucji na podstawie aktu z dnia 9 kwietnia 2009 r.

Następnie w dniu 30 maja 2017 r.(...)(spółka akcyjna) z siedzibą w S. (na którą przeszły prawa wierzyciela (...) sp. z o.o. – spółki (...) sp. z o.o. z siedzibą w W.) złożyła do Komornika Sadowego przy Sądzie Rejonowym dla K. w K. M. L. wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko dłużnikowi (...) sp. z o.o. celem ściągnięcia m.in. należności w kwocie:

- 1.718.134,45 zł tytułem należności głównej wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 18 sierpnia 2012 r. do dnia zapłaty;

- 28.694 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania,

stwierdzonej nakazem zapłaty z dnia 17 marca 2014 r., opatrzonym klauzulą wykonalności w dniu 29 sierpnia 2017 r.

Wierzyciel wniósł o skierowanie egzekucji w pierwszej kolejności do nieruchomości dłużnika, dla której Sąd Rejonowy dla K. w K. prowadzi księgę wieczystą o numerze (...).

Na potrzeby postępowania egzekucyjnego w październiku 2017 r. sporządzono operat szacunkowy określający wartość rynkową nieruchomości gruntowej zabudowanej położonej w K. przy ul. (...), objętej księgą wieczystą nr (...), w którym aktualną wartość rynkową nieruchomości oszacowano na kwotę 760.000 zł.

Za podstawę dochodzonego roszczenia Sąd Okręgowy przyjął art. 527 k.c. i następane.

Sąd I instancji przytoczył, że zgodnie z art. 527 § 1 k.c., gdy skutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć, § 2 tego przepisu stanowi, iż czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli skutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności. Zgodnie z § 3, jeżeli skutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli uzyskała korzyść majątkową osoba będąca w bliskim z nim stosunku, domniemywa się, że osoba ta wiedziała, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

Jak stwierdził Sąd Okręgowy, przesłankami warunkującymi możliwość skorzystania przez uprawnionego z ochrony paulińskiej są więc: 1) istnienie wierzytelności; 2) dokonanie przez dłużnika czynności prawnej z osobą trzecią; 3) pokrzywdzenie wierzyciela skutkiem czynności prawnej dokonanej przez dłużnika; 4) dokonanie przez dłużnika czynności ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, 5) uzyskanie wskutek tej czynności korzyści majątkowej przez osobę trzecią. Zgodnie z art. 527 k.c. dla zastosowania skargi pauliańskiej wszystkie wymienione przesłanki muszą wystąpić kumulatywnie, a ciężar ich udowodnienia co do zasady - zgodnie z regułą dowodową wyrażoną w art. 6 k.c. - obciąża wierzyciela, który jest uprawniony do zaskarżenia czynności prawnej dłużnika. Sąd Okręgowy podkreślił jednak, że jeżeli pozwany powołuje się na okoliczności wyłączające jego odpowiedzialność to w tym zakresie ciężar dowodu spoczywa na nim. Również na pozwanym spoczywa obowiązek dowodu w sytuacji gdy chce on obalić domniemania wynikające z przepisów.

Sąd I instancji wyszczególnił odnośnie do kwestii istnienia wierzytelności, że została ona wykazana prawomocnymi orzeczeniami Sądów (Sądu Okręgowy w Krakowie: nakaz zapłaty w sprawie (...), wyrok (...), Sądu Apelacyjnego w Krakowie (...)) i Sądu Najwyższego (...).

W ocenie Sądu I instancji w przedmiotowej sprawie było bezsporne, że na chwilę zarówno wytoczenia powództwa jak i wydawania orzeczenia dłużnik był niewypłacalny (takie twierdzenia podnosiły obie strony).

Sąd Okręgowy uznał, że ustanowienie hipoteki na nieruchomości, w świetle brzmienia art. 1025 k.p.c. może stanowić czynność prawną dokonaną z pokrzywdzeniem wierzyciela wskazując, że w przypadku dwóch wierzycieli, niemających ustanowionej hipoteki na nieruchomości, stanowiącej jedyny wartościowy składnik majątku, niezależnie od wysokości wierzytelności, każdy z wierzycieli mógłby się zaspokoić w jakiejś części (zasada proporcjonalności - art. 1026 par 1 k.p.c.). Jeżeli natomiast jeden z wierzycieli uzyska zabezpieczenie hipoteczne, tym samym jego należność będzie zaspokajana w wyższej kategorii (art. 1025 par 1 pkt 5) k.p.c.) i „wyprzedzi” drugiego z wierzycieli. Stąd czynność prawna ustanowienia hipoteki, w konkretnych okolicznościach faktycznych, może prowadzić do pokrzywdzenia wierzyciela.

W tym kontekście Sąd Okręgowy podniósł, że materiał dowodowy daje podstawy do ustalenia, iż pozwana posiadała wierzytelność w stosunku do dłużnika, stąd ustanowienie hipoteki nie może być traktowane jako czynność nieodpłatna. Oznacza to, że nie będzie miał zastosowania art. 528 k.c., ale ma zastosowanie art. 527 par 3 k.c. Odnośnie kwestii świadomości dłużnika i osoby trzeciej, zdaniem Sądu I instancji nie zostało przełamane ww. domniemanie. Po pierwsze nie są wiarygodne twierdzenia dotyczące przekonania czy to osób reprezentujących dłużnika czy też pozwanej o tym, że wierzytelność zabezpieczona poręczonym wekslem nie istniała. Uwzględniając zarzuty dotyczące niewłaściwego wypełnienia weksla (niezgodnie z porozumieniem wekslowym) czy też nieważności poręczenia (z uwagi na brak uchwały współników dłużnika), można mówić o niepewności co do sytuacji prawnej związanej z istniejącą wierzytelnością, a więc zarówno dłużnik jak i osoba trzecia musieli przewidywać w granicach ewentualności pokrzywdzenie wierzyciela. Wreszcie okoliczności ustanowienia hipoteki, korelacja czasowa pomiędzy przedstawieniem weksla do zapłaty, a ustanowieniem hipoteki daje podstawy, że czynność ta została podjęta w bezpośrednim związku z akcją wierzyciela i miała na celu udaremnienie zaspokojenia się wierzyciela z majątku dłużnika.

Odnośnie kwestii ustanowienia hipoteki dla zabezpieczenia istniejącej wierzytelności pozwanej, elementu pokrzywdzenia należy w przeświadczeniu Sądu Okręgowego upatrywać w tym, że dłużnik ustanawiając hipotekę podjął decyzję o arbitralnym zaspokojeniu wierzycieli (ustanowienie hipoteki prowadzi do takiej konkluzji), jak też wskazać trzeba, że w zakresie w jakim nieruchomość była obciążona hipotekami (przed ustanowieniem spornej hipoteki) i wysokość wierzytelności tamtych hipotek przekracza wartość nieruchomości, nie doszło do pokrzywdzenia wierzyciela, albowiem w wyniku postępowania egzekucyjnego, wierzyciel nie uzyska zaspokojenia. Taka sytuacja ma miejsce w przypadku nieruchomości obj. (...). Nieruchomość ta jest warta 760.000 zł. (vide operat szacunkowy). Na nieruchomości ustanowione są trzy hipoteki wyprzedzające hipotekę, która jest przedmiotem postępowania:

- do kwoty 2 500 000 zł. obecnie na rzecz (...) SA Oddział w Polsce (numer hipoteki 3)
- do kwoty 2 500 000 zł. obecnie na rzecz (...) SA Oddział w Polsce (numer hipoteki 4)
- do kwoty 1 000 000 zł. obecnie na rzecz (...) sp. z o.o. w T.

Na podstawie zgromadzonej w toku postępowania dokumentacji Sąd I instancji stwierdził, że była prowadzona egzekucja przez (...) SA w dwóch postępowaniach łącznie na kwotę należności głównej 1.994.884,45 zł. (276.750 zł. + 1.718.134,45 zł.) oraz (...) sp. z o.o. (poprzednio (...) sp. z o.o.) na kwotę 888.236,42 zł. Mając na uwadze wysokość wierzytelności zabezpieczonej hipotekami w kontekście wartości nieruchomości, należy uznać, że niezależnie od ustanowienia przez dłużnika hipoteki na rzecz pozwanej – powód nie zaspokoiłby się z tej nieruchomości. Stąd w tym zakresie czynność nie krzywdziła wierzyciela. Odmiennie Sąd Okręgowy ocenił sytuację w stosunku do drugiej

nieruchomości obj. (...), odnośnie której w dziale IV wpisana jest na pierwszym miejscu hipoteka ustanowiona na rzecz pozwanej, co prowadzi do konstatacji o tym, że w razie uznania ustanowienia tej hipoteki za bezskuteczne względem wierzyciela, tenże uzyska zaspokojenie z nieruchomości.

Mając na uwadze powyższe Sąd uwzględnił żądanie pozwu wyłącznie w zakresie nieruchomości obj. (...) oddalając powództwo w zakresie drugiej nieruchomości, z uwagi na brak pokrzywdzenia wierzyciela.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, iż o kosztach orzekł na podstawie art. 100 k.p.c. znosząc wzajemnie obowiązek zwrotu kosztów postępowania wobec częściowego uwzględnienia roszczenia. Przyznał zaś pełnomocnikowi pozwanej ustanowionemu z urzędu adw. K. B. wynagrodzenie w kwocie 8856 zł (z podatkiem VAT) w oparciu o § 8 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu.

Od powyższego orzeczenia apelację wniosła strona pozwana, zaskarżając je w pkt 1 (tj. w części uwzględniającej powództwo) i zarzucając mu:

I. naruszenie przepisów postępowania mających wpływ na wynik sprawy tj.:

a) art. 365 § 1 KPC poprzez przyjęcie, że prawomocny nakaz zapłaty wydany przez Sąd Okręgowy w K.w sprawie (...) przeciwko A. Z. (2) i Przedsiębiorstwu (...) sp. z o.o. ma dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy charakter wiążący, co do istnienia i wysokości wierzytelności przysługujących powodowej spółce, a w konsekwencji nierozpoznanie istoty sprawy,

b) art. 233 § 1 KPC poprzez dokonanie dowolnej oceny materiału dowodowego i w efekcie wadliwe przyjęcie, że:

- od 14 marca 2003 r. wartość kredytu kupieckiego z umowy sprzedaży paliw została powiększona do kwoty 2.000.000 zł, a od dnia 12.06.2003 r. do kwoty 2.500.000 zł;

- wierzytelność strony powodowej wynikała z umowy z dnia 20 stycznia 2003 r., a zatem objęta była poręczeniem wekslowym dłużnika, podczas gdy jak wynika z kolejnych porozumień zawieranych pomiędzy (...) sp. z o.o. a stroną powodową, wierzytelność ta nie była zabezpieczona wekslowo;

II. Co do podstawy faktycznej rozstrzygnięcia:

a) brak ustaleń w zakresie daty powstania wierzytelności powódki względem Przedsiębiorstwa (...) (dłużnika), odpowiadającego jako poręczyciel wekslowy - podczas gdy fakt ten jest istotny dla braku przesłanek odpowiedzialności pozwanej na podstawie art. 527 KC: związku przyczynowego między zaskarżoną czynnością, a niewypłacalnością dłużnika, pokrzywdzenia wierzyciela oraz działania dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela;

b) brak ustaleń w zakresie specyfiki współpracy pomiędzy stroną powodową a (...) sp. z o.o., w tym faktu utrzymywania w jej toku nieprzerwanie stałego wielomilionowego salda zobowiązań (...) sp. z o.o., istnienia szeregu zabezpieczeń wierzytelności strony powodowej (przy jednoczesnym braku jakiegokolwiek zabezpieczenia wierzytelności pozwanej) - podczas gdy są to fakty istotne dla braku wystąpienia przesłanek odpowiedzialności pozwanej na podstawie art. 527 KC: związku przyczynowego między zaskarżoną czynnością, a niewypłacalnością dłużnika, pokrzywdzenia wierzyciela oraz działania dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela;

III. naruszenie prawa materialnego, tj.

a) art. 527 § 1 i § 2 KC poprzez błędne przyjęcie, że w wyniku czynności ustanowienia hipoteki na nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...), dłużnik tj. Przedsiębiorstwo (...) sp. z o.o. stał się niewypłacalny lub niewypłacalny w wyższym stopniu niż przed dokonaniem tej czynności, podczas gdy z ustaleń dotyczących stanu majątkowego dłużnika, jak i faktu, iż w toku całej współpracy pomiędzy (...) sp. z o.o. a stroną powodową, spółka wykazywała wielomilionowe zadłużenie, wynika, że wymagany ustawą związek przyczynowy nie zachodził, a ponadto art. 527 § 3 KC, poprzez

przyjęcie, że zachodzi domniemanie, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, a pozwana o tym wiedziała, choć okoliczności te zostały podważone w toku postępowania:

- poprzez błędne przyjęcie, że ustanowienie hipoteki na nieruchomości obj. (...), stanowiło czynność dokonaną z pokrzywdzeniem wierzyciela, podczas gdy w okolicznościach niniejszej sprawy (istnienie kilku wierzycieli, brak uprzywilejowania wierzyciela powódki), ustanowienie hipoteki celem zabezpieczenia istniejącej wierzycielskiej osoby trzeciej nie może być przedmiotem zaskarżenia skargą pauliańską, podobnie jak czynność prawna dokonana w wykonaniu obowiązku spełnienia świadczenia zasadniczo nie podlega zaskarżeniu,

- poprzez błędne przyjęcie, iż elementu pokrzywdzenia należy upatrywać w tym, że dłużnik ustanawiając hipotekę podjął decyzję o arbitralnym zaspokojeniu wierzycieli, podczas gdy strona powodowa nie jest wierzycielem uprzywilejowanym, a dłużnik dokonując zabezpieczenia na rzecz pozwanej nie naruszył ustawowej kolejności zaspokajania wierzycieli,

- poprzez błędne przyjęcie, że na ocenę stanu niewypłacalności dłużnika w odniesieniu do nieruchomości obj. księgą wieczystą (...) nie ma wpływu istnienie zobowiązań, niezabezpieczonych hipotecznie na tej nieruchomości, ale niezajmujących pokrycia w wartości nieruchomości objętej księgą wieczystą (...);

b) naruszenie art. 5 k.c., przez jego niezastosowanie i uwzględnienie powództwa, pomimo że żądanie pozwu było sprzeczne z zasadami współżycia społecznego z uwagi na okoliczności, w jakich doszło do powstania wierzycielskiej strony powodowej, w tym wypełnienia weksla przez powodową spółkę,

W oparciu o tak postawione zarzuty skarżący wniósł o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy w zaskarżonym zakresie do ponownego rozpoznania, ewentualnie o zmianę wyroku w zaskarżonym zakresie i oddalenie powództwa w całości, a nadto także o przyznanie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu w toku postępowania przed Sądem II instancji, które to koszty nie zostały w żadnym stopniu pokryte i nieobciążanie pozwanej kosztami niniejszego postępowania na wypadek przegranej.

Powodowie wnieśli o oddalenie apelacji i zasądzenie od pozwanej na rzecz strony powodowej kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, w podwójnej wysokości, z odsetkami ustawowymi za opóźnienie zgodnie z art. 98 § 1¹ k.p.c.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Ocenę zarzutów apelacji rozpocząć należy od tego, dotyczącego naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., który Sąd odwoławczy uznaje za bezzasadny, a ustalenia dokonane w pierwszej instancji przyjmuje za własne. Znajdują one bowiem oparcie we wszystkich przeprowadzonych dowodach, a ich ocena mieści się w granicach wyznaczonych art. 233 § 1 k.p.c. W zakresie niezbędnym dla rozpoznania sprawy Sąd Okręgowy przeprowadził prawidłowo postępowanie dowodowe, dokonując wszechstronnej oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, zgodnie z regułą wyrażoną w art. 233 § 1 k.p.c. Sąd I instancji wskazał precyzyjnie z jakich względów nie dał wiary zeznaniom świadków wskazywanych w uzasadnieniu apelacji. Jak słusznie zauważa strona powodowa w odpowiedzi na apelację z treści uzasadnienia skarżonego wyroku wprost bowiem wynika, że podstawą stanowiska Sądu był fakt, iż zeznania pozwanej pozostawały w sprzeczności z zebranymi w sprawie dowodami, które wprost wymienione zostały w treści uzasadnienia. Trafnie dalej zauważa strona powodowa, że by skutecznie postawić zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. konieczne jest wskazanie przyczyn dyskwalifikujących ocenę dowodów dokonaną przez Sąd, określenie, jakie kryteria oceny naruszył Sąd przy ocenie konkretnych dowodów, uznając brak ich wiarygodności i mocy dowodowej lub niesłusznie im je przyznając, lub zarzucenie sądowi, iż rażąco naruszył zasady logicznego rozumowania oraz doświadczenia życiowego wraz z wykazaniem w jaki sposób do tego doszło oraz stwierdzeniem, że uchybienie to mogło mieć wpływ na wynik sprawy. W ocenie Sądu odwoławczego strona skarżąca powyższego nie dowiodła i nie uargumentowała, a jej wywody stanowią wyłącznie nieuzasadnioną polemikę z trafnymi zapatrywaniami Sądu I instancji.

Niesłusznie w tym zakresie skarżący podnoszą także, iż w efekcie wadliwie Sąd I instancji przyjął, że od 14 marca 2003 r. wartość kredytu kupieckiego z umowy sprzedaży paliw została powiększona do kwoty 2.000.000 zł, a od dnia 12 czerwca 2003 r. do kwoty 2.500.000 zł. Ustalenie to było w zupełności uprawnione, skoro Sąd Okręgowy bazował w tym zakresie na dowodach w postaci oświadczeń o określeniu wartości kredytu kupieckiego od dnia 14 marca 2003 r. (k. 387) oraz o określeniu wartości kredytu kupieckiego od dnia 12 czerwca 2003 r. (k. 388), które nie zostały przez stronę pozwaną skutecznie zakwestionowane. Co się zaś tyczy uznania przez Sąd Okręgowy, iż wierzytelność strony powodowej wynikała z umowy z dnia 20 stycznia 2003 r., a zatem objęta była poręczeniem wekslowym dłużnika, podczas gdy w ocenie pozwanej z kolejnych porozumień zawieranych pomiędzy (...) sp. z o.o. a stroną powodową wynika, że wierzytelność ta nie była zabezpieczona wekslowo, stwierdzić należy, iż także ten zarzut pozostaje nieuzasadniony.

W pierwszej kolejności odnieść należy się do kwestii dotyczącej związania treścią tytułu wykonawczego i zakresu związania. Co do zasady ono występuje, natomiast w tej sprawie biorąc pod uwagę kwestię ustaleń faktycznych w zakresie, w jakim nie są one objęte prawomocnością w rozumieniu art. 365 k.p.c, nie ma przeszkód aby dokonywać ustaleń odmiennych. Sąd Okręgowy wskazał na ustalenia dotyczące ewentualnej nieważności umowy poręczenia udzielonego przez Przedsiębiorstwo (...) sp. z o.o. z tej przyczyny, iżby czynność obejmować miała kwotę przekraczającą dwukrotność kapitału zakładowego spółki. Do owego poręczenia doszło w czasie, gdy obowiązywał art. 230 k.s.h. przed nowelizacją, która weszła w życie 15 stycznia 2004 r. Sporne w owym okresie w orzecznictwie pozostawało jaki jest skutek (sankcja) niedochowania wymogu podjęcia uchwały wspólników zezwalającej na dokonanie tego rodzaju czynności. Sąd Okręgowy wskazuje na bezwzględną nieważność, gdyby przyjąć brak związania treścią tytułu wykonawczego, co skutkowałoby w ocenie Sądu I instancji możliwością uwzględnienia roszczenia w zakresie tylko 500.000 zł, bo tylko taka kwota nie przekraczałaby dwukrotności. Jednakże w tamtym okresie przepis ten nie odwoływał się wprost do art. 17 k.s.h., dodatkowo art. 17 statuujący w § 1 bezwzględną nieważność czynności dokonanej bez uchwały mówi o uchwale zgromadzenia wspólników, nie zaś o wszelkich uchwałach. Ponadto piśmiennictwo formułowało wówczas tezę o bezskuteczności zawieszony tego rodzaju czynności, a nie jej nieważności. Przepis który został wprowadzony po nowelizacji jednoznacznie wykluczył możliwość stosowania art. 17 § 1 k.s.h. do sytuacji braku uchwały na gruncie art. 230 k.s.h., co dla części komentatorów, piśmiennictwa i orzecznictwa SN dało asumpt do stwierdzenia, że w takim razie czynności dokonane przed nowelizacją konsekwentnie powinny być takiej sankcji pozbawione. Przyjmując nawet że brak po temu podstaw i uwzględniając przeważający pogląd sprowadzający się do sankcji nieważności tej czynności dokonanej w 2003 r., stwierdzić należy, że kwestia ta została poddana pod osąd w głównej sprawie (...), w której Sąd Apelacyjny w K. oddalił apelację pozwanych od wyroku częściowego w sprawie (...) Sądu Okręgowego w K., utrzymującego w mocy nakaz zapłaty wydany w sprawie (...) Sądu Okręgowego w K. w stosunku do pozwanych PW (...) sp. z o.o. oraz A. Z. (2). W sprawie tej przywołany został przez Sąd Apelacyjny pogląd, który został wyrażony w uchwale Sądu Najwyższego właśnie w kwestii wykładni art. 230 w zw. z art. 17 k.s.h. sprowadzający się do konsekwentnego niestosowania sankcji nieważności przed nowelizacją w 2004 r. (wyrok SN z 7 10 .2010, IV CSK 187/10, LEX nr 667507). Następnie w toku rozpoznania sprawy przez Sąd Najwyższy w wyniku kasacji strony pozwanej (sygn. akt (...)), nie podzielił on tego poglądu, wskazując na sankcję nieważności, ale też podnosząc, że art. 17 zezwalał na potwierdzenie czynności (sankcja nieważności uzależniona była od potwierdzenia lub nie) i dodał, że wobec faktu, iż spółka była spółką jednoosobową, nie budzi wątpliwości, że do takiego potwierdzenia doszło, gdyż całe zachowanie jedynej wspólniczki na to wskazuje. Sąd Okręgowy słusznie stwierdził, iż nie jest tak, że była to jedyna wspólniczka, bo wspólników było dwóch. Jednakowoż idąc tym tokiem rozumowania wskazać należy, iż dokładnie takie same argumenty, które wskazał Sąd Najwyższy, przytoczyć można za ważnością tej czynności w stosunku do obojga wspólników, gdyż jako małżeństwo zarządzające Przedsiębiorstwem (...) sp. z o.o. i (...) sp. z o.o. i biorących udział bezpośrednio w zaskarżonej czynności oraz wszystkich czynnościach związanych z obrotem paliwami, niewątpliwie na wszystko wzajemnie wyrażali zgodę zarówno jako osoby fizyczne jak i jako reprezentanci i współdziaławcy tych spółek. Zatem niezależnie od kwestii związania bądź nie i zakresu związania, zarzut ten Sąd Apelacyjny uznaje za niezasadny.

Odnośnie powstania zobowiązania, w szczególności określenia zobowiązań niewymagalnych jako podstawy wystawienia weksła, który stał się następnie podstawą tytułu wykonawczego, Sąd Apelacyjny powołuje się na związanie

ustaleniami dokonanymi w ww. sprawie sygn. akt(...) Bardzo szczegółowo odniesiono się do tej kwestii w przywołanym wyroku Sądu Apelacyjnego i wskazano, iż nie chodzi jedynie o poręczenie wekslowe, a o to, iż poręczający ten weksel byli także poręczycielami cywilnymi poręczającymi dług przyszły. Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie przychylił się do tego poglądu i uznaje, iż nie ma potrzeby powielać ponownie tych trafnych wywodów. W całości aprobuję także zapatrywania i widzi podstawę do pełnego związania w przedmiotowej sprawie wspomnianym prawomocnym nakazem zapłaty, nie mając powodów do czynienia na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego ustaleń odmiennych odnośnie kwestii ciągłości zobowiązania, tzn. kwestii odnowienia porozumienia z 2003 r. Argumentacja przywołana przez Sąd Apelacyjny rozpatrujący sprawę (...) w całości zasługuje na uwzględnienie i zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie dostarcza w ocenie Sądu Apelacyjnego w niniejszym składzie podstaw do czynienia ustaleń odmiennych, co oznacza iż brak jest podstaw do kwestionowania tytułu wykonawczego.

Odnosząc się dalej do zarzutu naruszenia art. 527 § 1 i 2 k.c. zważyć trzeba na następujące zagadnienia.

Podstawowym warunkiem uwzględnienia powództwa, zważając na zakres zaskarżenia apelacją, jest ocena, że czynność prawna dokonana pomiędzy dłużnikiem (Przedsiębiorstwo (...) sp. z o.o.) a osobą trzecią (A. Z. (1)), tj. umowa z dnia 31 sierpnia 2011 r. na mocy której doszło do ustanowienia przez PW (...) sp. z o.o., w imieniu którego działał prezes zarządu A. Z. (2), na rzecz pozwanej hipoteki łącznej do kwoty 2.000.000 zł na przysługującym spółce spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu nr (...) położonym w budynku przy ul. (...) w K., objętym księgą wieczystą o numerze (...), na zabezpieczenie spłaty pożyczki w kwocie 1.300.000 zł, odsetek, a także kosztów egzekucji – została dokonana w warunkach odpowiadających przesłankom określonym art. 527 k.c.

Sąd Okręgowy prawidłowo dekodował przesłanki zastosowania instytucji przewidzianej w ww. przepisie i nie ma potrzeby ponownie ich przytaczać.

Istnienie wierzytelności przysługującej stronie powodowej, w świetle wcześniej podnoszonych uwag nie budzi wątpliwości. Twierdzenie przeciwne jest pozbawione podstaw – sama wierzytelność istniała w dacie zawarcia w/ w umowy i było jasne, że przysługuje ona stronie powodowej. Zgodzić należy się także z oceną, że na skutek czynności – umowy z dnia 31 sierpnia 2011 r., podmiot trzeci (A. Z. (1)) uzyskał korzyść majątkową. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z 7 grudnia 1999 r., I KKN 287/98, „do przyjęcia, iż osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, wystarczy wykazanie, że na podstawie czynności prawnej dłużnika nabyła ona rzecz lub prawo albo została zwolniona z obowiązku, co spowodowało zmianę w majątku dłużnika prowadzącą do pokrzywdzenia wierzycieli”.

W tym stanie rzeczy rzeczywiście zbędne jest odwoływanie się do przesłanek określonych art. 528 k.c.

W ramach roszczenia wynikającego z art. 527 k.c., uprawnienie wierzyciela do ingerencji w sferę praw osoby trzeciej znajduje swoje usprawiedliwienie w postawie dłużnika i osoby trzeciej. Uzależnione jest zatem od istnienia przesłanek subiektywnych – z jednej strony od działania dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, z drugiej wiedzy bądź możliwości uzyskania takiej wiedzy przez osobę trzecią.

Świadomość taka istnieje, gdy dłużnik wie, że na skutek czynności prawnej określone aktywa wyjdą z jego majątku i że z tego powodu wierzyciele będą mieli trudności z zaspokojeniem, a w konsekwencji nastąpi ich pokrzywdzenie. Istnienie tej przesłanki nie budzi wątpliwości. Zważyć należy, że prezes zarządu A. Z. (2) – mąż pozwanej – który działał w imieniu Przedsiębiorstwa (...) sp. z o.o., wiedział jak trudna jest sytuacja majątkowa i finansowa spółki (...) sp. z o.o., której poręczycielem wekslowym w kontrakcie z Rafinerią (...) S.A. z siedzibą w T. (późniejsza nazwa spółki: (...) S.A.) była (...) sp. z o.o., bowiem jednocześnie w tamtym czasie (sierpień 2011 r.) pełnił także funkcję prezesa zarządu uprawnionego do samodzielnego reprezentowania obu spółek. Trafnie wykazywane i nie kwestionowane przez stronę pozwaną pozostawało, iż w dniu 31 sierpnia 2011 r. poza nieruchomością położoną w K. przy ul. (...), która obciążona była hipotekami na rzecz innych wierzycieli na łączną kwotę przewyższającą jej wartość, jak też poza spółdzielczym prawem własnościowym do lokalu nr (...) położonego przy ul. (...) w K., spółka (...) sp. z o.o. posiadała jedynie majątek w postaci wyposażenia lokalu biurowego o łącznej wartości ok. 20.000 zł. Podkreślenia wymaga, iż sam A. Z. (2) nie

wskazuje, iż spółka dysponowała jakimkolwiek innym majątkiem, z którego dłużnicy mogliby uzyskać zaspokojenie ani też na taki nie powołuje się strona pozwana w apelacji.

Dalej, art. 527 § 1 k.c. wymaga dla skuteczności roszczenia wykazania, że osoba trzecia o świadomości dłużnika wiedziała lub z łatwością mogła się o niej dowiedzieć. Nie jest przy tym wymagane, by osoba trzecia podejmowała jakiegokolwiek działania w celu pokrzywdzenia wierzyciela, by działała w porozumieniu z dłużnikiem, jak też nie ma znaczenia źródło informacji o stanie podmiotowym dłużnika. Jej naganna postawa sprowadza się do tego, że znając charakter czynności decyduje się na jej dokonanie.

Zważyć przy tym należy, że dla spełnienia przesłanek ze skargi pauliańskiej nie jest wymagane by zawsze istniała pozytywna wiedza osoby trzeciej, gdyż niekiedy brak wiedzy jest zrównany w skutkach jej posiadania, o ile istniały podstawy do postawienia osobie trzeciej zarzutu niedochowania należytej staranności.

Poczynienie powyższych uwag było konieczne z uwagi na sposób argumentacji pozwanej, która zdaje się przez naganność zachowania osoby trzeciej rozumieć wyłącznie działanie celowe i ukierunkowane na pokrzywdzenie wierzyciela. Tymczasem wykładnia tej przesłanki rozstrzygnięcia prowadzi do wniosku, że podstawą jej istnienia jest przekonanie, iż w obrocie nie powinna być dokonywana czynność prawna przy wiedzy bądź możliwości jej uzyskania, związanej z niekorzystnymi skutkami dla wierzycieli.

Dalej, podkreślenia także wymaga, że w ramach roszczenia ze skargi pauliańskiej ciężar dowodu wykazania istnienia okoliczności faktycznych wypełniających przesłanki tego roszczenia, spoczywa na wierzycielu – powodzie. Z uwagi na to, że w ramach tych przesłanek istnieją także przesłanki podmiotowe związane ze stanem świadomości dłużnika i osoby trzeciej, jak też, że kwestionowana czynność prawna jest czynnością dokonaną bez udziału wierzyciela, z reguły powód może spotkać się z trudnościami dowodowymi. W oczywisty sposób powód nie dysponuje bezpośrednimi środkami dowodowymi wykazującymi istnienie tych okoliczności. Z tego względu ustalenia w tym zakresie mogą – a niejednokrotnie muszą – być oparte na domniemaniach dowodowych. Nadto opisana sytuacja musi prowadzić do ostrożności w ocenie dowodów z zeznań osób – stron kwestionowanej czynności, skoro w oczywisty sposób roszczenie ukierunkowane jest przeciwko prawu uzyskanemu przez osobę trzecią oraz naraża dłużnika na odpowiedzialność prawną.

W przedmiotowej sprawie kluczowym pozostaje także treść art. 527 § 3 k.c., którego zastosowanie kwestionuje pozwana. Zgodnie z tym przepisem jeżeli wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli uzyskała korzyść majątkową osoba będąca w bliskim z nim stosunku, domniemywa się, że osoba ta wiedziała, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

Tu zaś, co słusznie podkreślał Sąd I instancji, istotnym jest, że A. Z. (1) pozostaje (...) sp. z o.o. od 1993 r.; nadto pracowała w spółce na stanowisku dyrektora ekonomicznego. W tym samym charakterze pozwana pracowała w spółce (...) sp. z o.o., w której pełniła również funkcję prokurenta. Uczestniczyła w negocjowaniu warunków umowy sprzedaży paliw z dnia 20 stycznia 2003 r. W trakcie trwania współpracy pomiędzy Rafinerią (...) S.A. i (...) sp. z o.o. pozwana brała udział w licznych spotkaniach pomiędzy przedstawicielami spółek, dotyczącymi wykonywania umowy oraz zaległości (...) sp. z o.o. w płatnościach za paliwo, a zatem można jej przypisać wiedzę co do stanu świadomości dłużnika. Nie ma więc wątpliwości, iż zastosowanie przez Sąd I instancji domniemania wynikającego z ww. przepisu było w pełni uprawnione, a zatem ten zarzut skarżącej nie mógł zostać podzielony. Nic w tej kwestii nie jest w stanie zmienić dowolna interpretacja pozwanej co do wymagalności wierzytelności Rafinerii (...) S.A. w dniu 31 sierpnia 2011 r., a także oceny prawdopodobieństwa egzekucji z wypełnionego weksla uwzględniającej – jak subiektywnie twierdzi strona pozwana – wadliwość jego wypełnienia oraz przedstawienia i wezwania do wykupu do ww. daty.

Podkreślić przy tym wymaga, że przedmiotową przesłanką rozstrzygnięcia objęta jest wiedza obejmująca fakt, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Oznacza to świadomość, że czynność prawna krzywdzi wierzyciela dłużnika i że dłużnik zna skutek dokonywanej czynności. Wiedza ta nie musi obejmować konkretnego wierzyciela. Wystarczające jest zdawanie sobie sprawy z tego, że dłużnik posiada zadłużenie.

W niniejszej sprawie nie budzi zatem wątpliwości istnienie przesłanki związanej z pokrzywdzeniem wierzyciela, skoro na skutek spornej czynności nie zachodzi możliwość jej zaspokojenia. W szczególności sporna czynność pogłębiła stan niewypłacalności dłużnika. Nie można zgodzić się ze stanowiskiem pozwanej, iż Sąd Okręgowy dopuścił się naruszenia art. 527 § 1 i 2 k.c. poprzez błędne przyjęcie, iż elementu pokrzywdzenia należy upatrywać w tym, że dłużnik ustanawiając hipotekę podjął decyzję o arbitralnym zaspokojeniu wierzycieli, podczas gdy strona powodowa nie jest wierzycielem uprzywilejowanym, a dłużnik dokonując zabezpieczenia na rzecz pozwanej nie naruszył ustawowej kolejności zaspokajania wierzycieli, jak też poprzez błędne przyjęcie, że na ocenę stanu niewypłacalności dłużnika w odniesieniu do nieruchomości obj. księgą wieczystą (...) nie ma wpływu istnienie zobowiązań, niezabezpieczonych hipotecznie na tej nieruchomości, ale niezajdujących pokrycia w wartości nieruchomości objętej księgą wieczystą (...).

Zważyć bowiem w tym kontekście trzeba, iż hipoteka należy do tej kategorii praw, które określane są rzeczowymi zabezpieczeniami wierzytelności, a ich rolą jest wzmocnienie pozycji wierzyciela, na rzecz którego tego rodzaju zabezpieczenie zostało ustanowione, przez przyznanie mu pierwszeństwa w zaspokojeniu się z obciążonej rzeczy, i to bez względu na to, kto jest jej właścicielem. Wynika to z istoty tej instytucji, która została unormowana w art. 65 § 1 u.k.w.h. Zgodnie z przywołaną regulacją na treść hipoteki składa się uprawnienie wierzyciela do zaspokojenia się z przedmiotu obciążenia z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi dłużnika. O pierwszeństwie dwóch lub więcej hipotek ustanowionych na tym samym przedmiocie (a w konsekwencji – o kolejności zaspokojenia się rzeczowo zabezpieczonych wierzycieli z tej samej nieruchomości) rozstrzygają zaś art. 11–14 u.k.w.h., które stanowią *lex specialis* względem art. 249 § 1 k.c. (zob. A. Koziół [w:] Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Komentarz, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2021). Zasada pierwszeństwa, która ma w tym przypadku zastosowanie, faworyzuje określone prawa kosztem innych, zakładając, że niektóre prawa mogą w ogóle nie zostać zaspokojone lub też ich wykonanie może okazać się niemożliwe. O pierwszeństwie pomiędzy prawami wpisanymi do księgi wieczystej rozstrzyga chwila wpływu wniosku, na podstawie którego wpis danego prawa nastąpił (art. 12 ust. 1 u.k.w.h.). Wierzyciele wybierają zatem zabezpieczenie hipotecznie, działając w zaufaniu do treści ksiąg wieczystych i ujawnionego tam stanu obciążenia nieruchomości. Zasada pierwszeństwa wskazana w art. 12 w zw. z art. 29 u.k.w.h., gwarantuje im bowiem zaspokojenie wówczas, gdy w chwili wpisu ich hipoteki do księgi wieczystej nieruchomość nie jest obciążona hipoteką wpisaną wcześniej albo jest obciążona w stopniu umożliwiającym zaspokojenie kolejnemu wierzycielowi hipotecznemu w razie ewentualnego uruchomienia postępowania egzekucyjnego.

W kontekście powyższych uwag, mając na uwadze, iż (...) spółka z o.o. w dniu 31 sierpnia 2011 r. poza nieruchomością położoną w K. przy ul. (...), która pozostawała obciążona hipotekami na rzecz innych wierzycieli na łączną kwotę przewyższającą jej wartość oraz spółdzielczym prawem własnościowym do lokalu nr (...) położonego przy ul. (...) w K., spółka (...) sp. z o.o. posiadała jedynie majątek w postaci wyposażenia lokalu biurowego o łącznej wartości ok. 20.000 zł, nie ma wątpliwości, iż umowa zawarta pomiędzy (...) sp. z o.o., a pozwaną, na mocy której doszło do ustanowienia hipoteki łącznej do kwoty 2.000.000 zł na przysługującym spółce spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu nr (...) położonym w budynku przy ul. (...) w K., objętym księgą wieczystą o numerze (...), na zabezpieczenie spłaty pożyczki udzielonej przez pozwaną w kwocie 1.300.000 zł, odsetek, a także kosztów egzekucji, miała na celu świadome pokrzywdzenie wierzyciela Rafinerii (...) S.A. z siedzibą w T. (późniejsza nazwa spółki: (...) S.A.) poprzez ustanowienie tej hipoteki z prawem pierwszeństwa przed tym wierzycielem, na rzecz którego takie zabezpieczenie nie zostało wówczas ustanowione, a wpisane później korzysta z niższego stopnia pierwszeństwa. W całości trafnie bowiem dostrzega Sąd I instancji, że ustanowienie hipoteki na nieruchomości, w świetle brzmienia art. 1025 k.p.c. może stanowić czynność prawną dokonaną z pokrzywdzeniem wierzyciela, albowiem w przypadku, gdy jest dwóch wierzycieli, nie mających ustanowionej hipoteki na nieruchomości, stanowiącej jedyny wartościowy składnik majątku, to niezależnie od wysokości wierzytelności, każdy z wierzycieli będzie mógł się zaspokoić w jakiejś części (zasada proporcjonalności - art. 1026 par 1 k.p.c.). Jeżeli natomiast jeden z wierzycieli uzyskuje zabezpieczenie hipoteczne, tym samym jego należność jest zaspokajana w wyższej kategorii (art. 1025 par 1 pkt 5 k.p.c.) i „wyprzedza” drugiego z wierzycieli. Tak zatem Sąd Okręgowy nie ograniczył się do hipotetycznych rozważań, jak twierdzi skarżąca, bowiem

wskazał dlaczego ustanowienie hipoteki powiększyło niewypłacalność, skutkującą trudnościami w zaspokojeniu wierzytelności przysługującej stronie powodowej.

Biorąc pod uwagę wszystkie koincydencje dat, zbiegi czasowe, które wskazywano w pozwie, a znajdujące potwierdzenie w zgromadzonym materiale dowodowym, zwłaszcza fakt, iż w związku z wezwaniem do zapłaty 6 dni później doszło do ustanowienia spornej hipoteki oraz biorąc pod uwagę charakter poręczenia, kwestie oczywistej świadomości możliwości pokrzywdzenia strony powodowej jako wierzyciela, biorąc pod uwagę związek gospodarczy jaki łączył strony i oczywistą okoliczność że będzie on generował zobowiązania, nie sposób nie twierdzić, że nie istnieje związek przyczynowy pomiędzy zaskarżoną czynnością, a pokrzywdzeniem strony powodowej jako wierzyciela. Istotnie bowiem, jak zasadnie zauważa strona powodowa, dłużna spółka dokonała arbitralnego wyboru powiązanego ze sobą osobowo i kapitałowo wierzyciela, którego roszczenia chce zabezpieczyć. W czasie zawarcia umowy hipoteki, tj. dnia 31 sierpnia 2011 roku pozwana, nie dysponowała tytułem wykonawczym w stosunku do dłużnej spółki, co więcej pozwana nie dochodziła nawet swoich należności wobec spółki PW (...). Nie było zatem ryzyka, że brak zabezpieczenia należności pozwanej narazi dłużną spółkę na negatywne konsekwencje, czy doprowadzi do powstania szkody w jej majątku. Trafnie w tym zakresie strona powodowa powołuje się na orzeczenia Sądu Najwyższego, w którym stanął on na stanowisku, że zasada niedopuszczalności objęcia skargą pauliańską czynności związanych z wykonaniem zobowiązania przez dłużnika, na którą powołuje się pozwana, doznaje ograniczenia, gdy dłużnik dokonał wyboru zaspokajanego wierzyciela w sposób arbitralny, prowadzący do uprzywilejowania go kosztem pozostałych, co – jak zostało powyżej wykazane – ma miejsce w niniejszej sprawie (wyrok SN z 23 lipca 2003 r., II CKN 299/01; wyrok SN z 23 listopada 2005 r., II CK 225/05; wyrok SN z 9 kwietnia 2010 r., CSK 273/09; wyrok SN z 20 października 2011 r., IV CSK 39/11; wyrok SN z 3 marca 2017 r., I CSK 157/16). Stanowisko przeciwne, forsowane przez pozwaną, nie mogło zostać uwzględnione, zwłaszcza w sytuacji jej powiązań z poręczycielem wekslowym(...)sp. z o.o.) oraz dłużnikiem (... sp. z o.o.).

Oczywiście bezzasadne są wszelkie zarzuty pozwanej, która w apelacji podnosiła brak ustaleń faktycznych tak w zakresie daty powstania wierzytelności powódki względem Przedsiębiorstwa (...) (dłużnika), odpowiadającego jako poręczyciel wekslowy, jak i w zakresie specyfiki współpracy pomiędzy stroną powodową a (...) sp. z o.o., w tym faktu utrzymywania w jej toku nieprzerwanie stałego wielomilionowego salda zobowiązań (...) sp. z o.o. oraz istnienia szeregu zabezpieczeń wierzytelności strony powodowej (przy jednoczesnym braku jakiegokolwiek zabezpieczenia strony pozwanej), skoro wykazany przez Sąd Okręgowy i zaaprobowany powyżej związek przyczynowy między czynnością, a niewypłacalnością dłużnika, pokrzywdzenia wierzyciela oraz działania ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, nie budzi wątpliwości. Podnoszone przez skarżącą okoliczności nie miały znaczenia dla oceny tego związku.

Sąd Okręgowy w pełni celnie ustosunkował się w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia do zarzutu nadużycia prawa (art. 5 k.c.) podkreślając, że w sprawie nie ujawniono żadnych okoliczności, w oparciu o które można byłoby odmówić realizacji roszczenia powoda. Wskazać należy, że podstawa sporu związana była z prowadzoną przez powoda oraz spółki, których właścicielami była pozwana – działalnością gospodarczą. Zasada uczciwości i lojalności względem kontrahenta wymaga uiszczenia zapłaty za dostarczony towar i w tym kontekście trudno dostrzec jakiegokolwiek elementy uczciwości w uchylaniu się od tego obowiązku. Sąd odwoławczy w całości ten pogląd podziela. Przyznać należy rację stronie powodowej, która w odpowiedzi na apelację słusznie podnosi, iż uznaniu czynności procesowej powoda za sprzeczną z zasadami współzycia społecznego niewątpliwie sprzeciwia się sam charakter powództwa zaskarżającego czynność osoby trzeciej wobec jego dłużnika. Celem instytucji przewidzianej w art. 527 k.c. i nast. faktycznie pozostaje bowiem umożliwienie wierzycielowi zaspokojenia jego wierzytelności wobec dłużnika także w wypadku, gdy dłużnik zachowuje się nielojalnie oraz kiedy sprzecznie z zasadami rzetelności postępują także podmioty uczestniczące w ciągu czynności oddalających drogą kolejnych rozporządzeń nadającą się do egzekucji korzyść od majątku dłużnika (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 kwietnia 2012 roku, sygn. akt II CSK 448/11, LEX nr 1215052). Warto także w tym kontekście zwrócić uwagę na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2000 r., sygn. akt II CKN1354/00 (LEX nr 51966), w którym wprost stwierdzono, że działanie zgodne z prawem korzysta

z domniemania zgodności z zasadami współżycia społecznego, chyba że wykazane zostaną szczególne, konkretne okoliczności obalające to domniemanie, czego strona pozwana nie uczyniła w toku postępowania ani w apelacji.

W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny stwierdził, iż Sąd Okręgowy ustalił i ocenił wszystkie okoliczności faktyczne stanowiące przesłanki zastosowania instytucji z art. 527 k.c., odniósł się do wszystkich podnoszonych przez stronę pozwaną w toku postępowania pierwszoinstancyjnego kwestii i Sąd odwoławczy w pełni podziela ocenę prawną dokonaną przez ten Sąd. Podniesione w apelacji zarzuty są bezzasadne.

Biorąc to pod uwagę Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 385 k.p.c., orzekł jak w sentencji, o kosztach postępowania apelacyjnego orzekając zgodnie z zasadą odpowiedzialności za jego wynik (art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.), a jednocześnie przy tym na podstawie 102 k.p.c., odstępując od obciążania pozwanej kosztami postępowania apelacyjnego z uwagi na wykazaną przez pozwaną szczególną jej sytuację życiową i materialną. Jednocześnie Sąd odwoławczy przyznał adwokat K. B. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Krakowie kwotę 8.100 zł, w tym podatek od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanej w postępowaniu apelacyjnym z urzędu. Na zasądzoną kwotę składa się wynagrodzenie ustalone w oparciu o § 8 pkt 7 w zw. z § 16 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 3 i § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, z uwzględnieniem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r. (SK 66/19, Dz. U. z 2020 r. poz. 769), a więc przy zastosowaniu § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. 1800 ze zm.).

SSA Andrzej Żelazowski